

MEDIJSKO DOUBIJANJE ŽRTAVA¹

Dr Branislava Knežić, naučni saradnik
Dr Hajdana Glomazić, naučni saradnik
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Predmet našeg istraživanja je odnos medija prema maloletnim žrtvama, pri čemu pod žrtvama podrazumevamo kako maloletnike nad kojima se vrši nasilje tako i maloletne osobe koje su počinili krivičnih ili prekršajnih dela. Pošli smo od pretpostavke da mediji na senzacionalistički način izveštavaju o nasilju i maloletnicima čime im dodatno nanose štetu. Cilj rada je analiza tekstova u on line izdanjima dnevnih novina kako bi se ustanovilo da li izveštavajući o nasilju i maloletnicima mediji poštuju etičke norme i pravo na zaštitu privatnosti maloletnika. Rezultati su pokazali da je novinarska praksa dovela do toga da su se u medijima uspostavili i ustalili određeni obrasci ponašanja koji nisu sasvim u skladu sa važećim profesionalnim standardima, zakonskim odredbama i etičkim normama.

KLJUČNE REČI: maloletne žrtve / izveštavanje medija o nasilju / novinarski kodeks / pravo na privatnost / senzacionalizam

UVOD

U Srbiji kao i u svetu, kriminalitet, pogotovo nasilni, postaje sve značajnija i profitabilnija tema za medije. Koliko su opasni medijski prilozi i sadržaji, koji nisu u skladu s pravilima struke i novinarske etike? Da li je odgovornost za javnu reč nestala? Zar je teško primerenim rečima istinito izveštavati o onome što se događa, pa i kada su u pitanju nasilje i kriminalitet? Da li je nedostatak medijske kulture i obrazovanja, ili nešto drugo, razlog kršenja opštih ljudskih i zakonskih prava? Da li medijski sadržaji koji su ispod nivoa ljudskog dostojanstva, pogotovo kada je reč o maloletnicima, imaju bilo kakvog opravdanja? Koliko medijske manipulacije i senzacionalistički pristupi dodatno štete maloletnicima? Kako žrtve nasilja postaju žrtve medija? Da li neko snosi odgovornost za medijsko doubijanje žrtava nasilja? Može li se drukčije i bolje zaštititi maloletno lice od kršenja njegovog prava na privatnost? Da li se zakonima i konvencijama koje štite prava deteta i maloletnika zadovoljava samo forma? Kako, koliko i zašto je određen događaj izdvojen, zloupotrebljen ili medijski zanemaren?

---

¹ Rad je nastao kao rezultat na projektu broj 47011 koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

Pitanjima ove vrste skoro da i nema kraja, ona su retorička ali nadamo se da nisu suvišna. Suština onog što smo, možda prestrogo, nazvali - medijsko doubijanje maloletnih žrtava nasilja nije ništa drugo nego kršenje zakona, konvencija, etičkog kodeksa i morala od strane novinara i uređivačkih politika.

Radi poštovanja opštih ljudskih prava i etičkih normi u novinarstvu donose se međunarodne konvencije, preporuke, nacionalni zakoni i kodeksi novinara koji bi trebalo da smanje štetne posledice po ljude, u ovom slučaju maloletnike, o kojima se izveštava.

Medije i novinare obavezuje Konvencija o pravima deteta (1990), čl. 16. koji kaže: "Nijedno dete neće biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom mešanju u njegovu privatnost, porodicu, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled".

Zatim, Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (2005), propisuje odredbe koje se odnose na medije, posebno čl. 55. prema kome se: "Bez dozvole suda ne sme objaviti tok krivičnog postupka prema maloletniku, ni odluka donesena u tom postupku. Objaviti se može samo onaj deo postupka, odnosno samo onaj deo odluke za koji postoji odobrenje, ali u tom slučaju ne smeju se navesti ime maloletnika i drugi podaci na osnovu kojih bi se moglo zaključiti o kom je maloletniku reč".

Zaštita prava na privatnost sadržana je i u Zakonu o javnom informisanju (2014) u članovima 79. i 80., a posebno u čl.77 koji glasi: "U cilju zaštite slobodnog razvoja ličnosti maloletnika, posebno se mora voditi računa da sadržaj medija i način distribucije medija ne naškode moralnom, intelektualnom, emotivnom ili socijalnom razvoju maloletnika".

Takođe, i Kodeks novinara Srbije (2008) štiti maloletnike kroz poglavlja o odgovornosti novinara (čl.5. - "Novinar je dužan da poštuje i štiti prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, osoba sa hendikepom i drugih ugroženih osoba"), preko poglavlja o odnosu prema izvorima informisanja (čl. 7 "Novinar nikada ne sme da zloupotrebi emocije drugih ljudi, njihovo neznanje ili nedovoljnu sposobnost rasuđivanja") do poštovanja privatnosti (čl.4 koji ukazuje da je "Novinar obavezan da osigura da dete ne bude ugroženo ili izloženo riziku objavljivanja njegovog imena, fotografije ili snimka sa njegovim likom, kućom, zajednicom u kojoj živi ili prepoznatljivom okolinom").

S navedenim normativnim odredbama, koje štite prava maloletnika od "medijskog doubijanja", stručna i naučna javnost bi lako udružila slaganje. Problem je u onima koji neodgovorno obavljaju svoj posao i "zarezuju olovke" na najoštrije, neodgovorne, agresivne, neodmerene, preterane i za maloletnike i njihove porodice bolne pisanije.

Dakle, mediji neprestano izveštavaju o nasilju i kriminalu, najčešće detaljno i na veoma živopisan način (Poter, Dž., 2011). Takvo izveštavanje, osim što pomera granice osetljivosti na nasilje, vodi njegovoj tabloidizaciji i senzacionalizaciji, pa se gubi linija koja razdvaja privatno i javno, društveno prihvatljivo i neprihvatljivo. Istraživanja su pokazala da je komercijalizacija tuđe nesreće u medijima globalni fenomen, naročito tržišno isplativ kada se odnosi na decu (Foley, M., Hayes, N. & O'Neill, B., 2007). Budući da računaju na povišenu emocionalnu reakciju odraslih kada je nasilje nad decom po sredi, mediji ne prezaju od iznošenja najbizarnijih detalja o nesreći, objavljivanja fotografija zlostavljane i ubijene dece uz veoma lične, često zastrašujuće opise nasilničkog ponašanja ili poslednjih trenutaka života žrtve, uz uverenje da će takav *rukopis* doprineti osvajanju publike. Očigledno da u medijima postoji verovanje da iznošenje najintimnijih detalja o žrtvi, uz zadiranje u privatnost *drugog* do morbidnosti, postaje društveno prihvatljiv model ponašanja i da, kao takav, legitimizuje neetičku novinarsku praksu.

Ipak, novinarski poziv predstavlja dve moći kojima pojedinac mora da raspolaže: moć znanja i moć savesti - one se moraju prožimati i biti u skladu jedna sa drugom (Čupić, Č., 2010). Istina je, takođe, da se pred novinare često postavljaju zahtevi koji se kose sa etičkim standardima i da je cela novinarska profesija na udaru vlasnika medija, i posredno, pod pritiskom političkih i finansijskih nosilaca vlasti i kapitala. Različiti pritisci na novinare uslovlili su, kao što primećuje Lit (Litt, E., 2012), da profesionalni novinari kao svoju publiku zamišljaju svoje nadzornike i šefove, one od kojih zavisi njihova karijera, a ne širu javnost. Iako to jeste realna slika stanja na medijskom tržištu danas, ona medijima ne sme biti alibi za neuvažavanje dostojanstva deteta i nepoštovanja profesionalnih standarda i etičkih normi.

Senzacionalističkim i opsežnim prikazivanjem nasilja i kriminaliteta ne šteti se samo pojedincima koji su žrtve ili počinioci istog. Mediji, koji namerno preuveličavaju pojedine događaje, doprinose uverenju šire javnosti o stalnom porastu i sve težim oblicima i posledicama maloletničke delinkvencije. Takva medijska izveštavanja i manipulacija ljudskim tragedijama događa se u svetu, kao i kod nas, što dovodi do "moralne panike" (više o tome: Nikolić-Ristanović, V., 2014; Jugović, A., 2014. i Stevanović, I., 2008.). Međutim, kriminalitet maloletnika u Srbiji, nasuprot panici i slici koju stvaraju mediji, predstavlja manji deo ukupno prijavljenog kriminaliteta i u poslednje 23 godine (1990-2012) kreće se u rasponu od 3% do 8%. (Stevković, Lj. 2014). Koliko su opasni netačni, iskrivljeni i preuveličani medijski prilozi ukazuje i navedeni podatak, naročito ako znamo da percepcija kriminaliteta značajno utiče na osećaj sigurnosti građana.

Da medijski izveštaji često prevazilaze formu informativne poruke i da se novinari oglašavaju o moral i zakone nije nepoznato. Jednako tako, mediji biraju informacije i događaje, posebno kada je nasilje u pitanju, svesno se usmeravaju prema ekstremnom kriminalu birajući događaje u koje su uključene ranjive žrtve (među kojima su često deca i maloletnici). Za "dobre senzacionalističke priče" posebno su tabloidnim medijima pogodna silovanja maloletnica gde se ne štede reči kako bi se žrtva okrivila, iznose se podaci o *nemoralnom* i *provokativnom* ponašanju, bežanju od kuće i iz škole.

Gde, ko, koliko i šta piše ili govori, ponekad nije lišeno ni sfere *političke podobnosti* roditelja dece koja su doživela odnosno preživela neku nesreću i tragediju. Takvi primeri nisu retkost i u našim medijima, deca se dodatno prozivaju i kažnjavaju tako da ne moraju novinari otkriti njihovo puno ime kada daju dovoljno podataka o njihovim roditeljima i porodici. Informacije o nasilju same po sebi su interesantne medijima a kada se dopune pikantnim podacima iz porodičnog života onda su ispunjeni uslovi da odmah privuku pažnju javnosti.

Istine radi, nisu ni sve novine niti svi novinari izgubili dostojanstvo u trci za tiražom i senzacionalističkim prikazom nasilja i kriminaliteta maloletnika. Nekada je upravo saradnja medija i roditelja žrtava katalizator društvene reakcije koja za posledicu ima menjanje postojećih i donošenje novih zakona u cilju prevencije i suzbijanja nasilja nad decom i maloletnicima. Za poduhvate roditelja (slučajevi osmogodišnje i petnaestogodišnje devojčice koje su silovane pa ubijene) koji su smogli snage da svoje velike porodične izgube guraju do pravde i podsticanja donošenja novih zakona, koji bi trebalo da preduprede iste ili slične tragedije, drugo je ime podvig (Marijin zakon Skupština RS je usvojila 2013. a Tijanin je zakon u proceduri)

ISTRAŽIVANJE

Predmet našeg istraživanja odredili smo kao odnos medija prema maloletnim žrtvama, pri čemu nešto šire određujemo pojam žrtve. Na ovom mestu potrebno je, radoznalog čitaoca, uputiti na neke od radove iz viktimologije koji se ozbiljnije bave proučavanjem žrtava odnosno tipologijom žrtava, vrstom stradanja (viktimizacijom) i oblicima kriminalne viktimizacije. (Nikolić-Ristanović, V., 1989; Ćirić, J., 2009), Simović - Hiber, I., 2009; Ignjatović, Đ., Simeunović-Patić, B., 2011). U ovom tekstu maloletne žrtve nisu samo žrtve kršenja Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica nego i nepoštovanja Konvencije UN o pravima deteta, Zakona o medijima i Kodeksa novinara. Uzimajući u obzir neadekvatan odgovor društva na medijske reakcije u odnosu na nasilje, pod žrtvama smatramo maloletne osobe bilo da se nad njima vrši nasilje, bilo da su oni počinioci krivičnih ili prekršajnih dela ili žrtve nesrećnih slučajeva. Znano je da deca i maloletnici spadaju u posebno ranjivu i osetljivu kategoriju žrtava. U skladu sa ovakvim određenjem predmeta istraživanja, cilj smo definisali kao pružanje odgovora na pitanje kako se mediji odnose prema događajima u kojima su maloletnici počinioci ili žrtve nasilja i nesreća. Odnos medija prema maloletnim žrtvama utvrđuje se kroz deskripciju načina njihovog izveštavanja o slučajevima maloletničkog nasilja i nasilja nad maloletnicima i to na dva načina: putem analize strukture sadržaja teksta i analizom studije slučaja.

U istraživanju je korišćena kvantitativna i kvalitativna metoda analize sadržaja, kao i metoda studije slučaja i komparativna metoda istraživanja.

Pošli smo od pretpostavke da se o maloletnicima i nasilju izveštava na senzacionalistički i tabloidan način.

Uzorak čine *on line* izdanja dnevnih novina *Blic*, *Politika* i *Kurir*. Predmet analize su tekstovi objavljeni u internet izdanjima dnevnih novina *Blic*, *Politika* i *Kurir* u periodu od 01.03.2015.godine do 31.03.2015.

Jedinicu analize istraživanja predstavljaju tekstovi u *on line* izdanjima dnevne štampe čija su tema – nasilje i maloletnici, bilo da su oni počinioci, osumnjičeni ili žrtve nekog krivičnog ili prekršajnog dela, i saobraćajne ili neke druge nesreće. Tokom analize strukture sadržaja našu pažnju usmerili smo ka sledećim elementima: utvrđivanju broja novinskih članaka posvećenih temama koje su predmet istraživanja, utvrđivanju broja i vrste medijski prezentovanog nasilja u kome su akteri maloletnici, utvrđivanju broja i vrste rubrika u kojima je informacija o nasilju i maloletnicima objavljena, utvrđivanju broja objavljenih fotografija i video zapisa u kojima se otkriva identitet maloletnika, identifikovanje broja slučajeva u kojima se ne štiti identitet maloletnih žrtava nasilja. Senzacionalizam u izveštavanju ilustrovan je kroz studiju slučaja za koji smatramo da je paradigmatičan i predstavlja obrazac ponašanja medija kada su maloletne žrtve u pitanju.

REZULTATI I DISKUSIJA

Podaci dobijeni istraživanjem o maloletničkom nasilju i nasilju nad decom govore da je novinarska praksa dovela do toga da su se u medijima uspostavili određeni obrasci ponašanja koji nisu sasvim u skladu sa važećim profesionalnim standardima i etičkim normama. Intencija medija je izbor pojedinačnih, medijski *atraktivnih slučajeva* nasilja dece i nad decom, i stvaranje interpretativnog okvira u kome se sugerše da je njihova dalja medijska eksploatacija i zloupotreba prihvatljiva i opravdana. U ostalim, manje *atraktivnim slučajevima*, koji nemaju potencijal buduće *udarne* vesti, izveštavanjem o

maloletnicima i nasilju većinom se ne krše profesionalni standardi i etičke norme, te tako samo sporadično dolazi do kršenja dečijih zakonom zagarantovanih prava. Takođe, podaci pokazuju da evidentno postoje značajne razlike u izveštavanju medija o ovim događajima: dok takozvana ozbiljna štampa kojoj pripada *Politika* insistira na poštovanju standarda profesije i prava deteta, dnevne novine koje su do skoro imale status *umerenih*, kojima je pripadao *Blic*, zbog senzacionalističkog načina izveštavanja gubi taj status i sve više se približava klasičnom tabloidu čiji je reprezentant *Kurir* koji svoju poziciju na tržištu temelji na tabloidnom načinu izveštavanja.

Prilikom kvantitativne analize strukture medijskih sadržaja posvećenih maloletnicima i nasilju dobili smo podatke o: broju objavljenih članaka, vrstama nasilja koji su prezentovani javnosti, najčešće rubrike u kojima se objavljuje ova vrsta informacija, broj slučajeva u kojima je otkriven identitet žrtve ili počinioca nasilja, broj slučajeva u kojima se fotografija i video materijal koriste kao deo prateće opreme teksta i broj senzacionalističkih naslova o ovoj temi.

U tekstu koji sledi biće prikazani ovi podaci uz prateću kvalitativnu analizu.

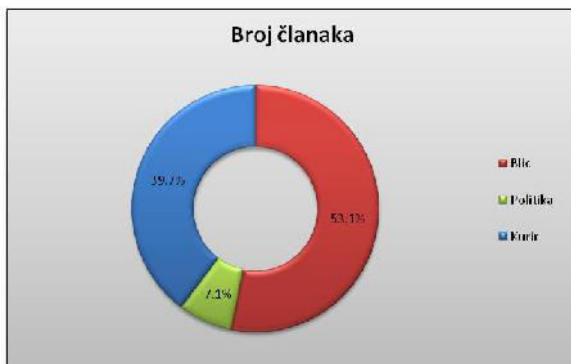
Broj objavljenih članaka o nasilju maloletnika i nad maloletnicima

Grafikon 1 – Broj objavljenih članaka

128	171	23
Kurir	Blic	Politika

Rezultati kvantitativne analize pokazali su da je u periodu od 01.03. 2015. do 31.03. 2015. godine u internet izdanjima dnevnih novina *Politika*, *Blic* i *Kurir* objavljeno 322 članaka čija je tema povezana sa nasiljem i maloletnicima. Podaci govore da je u *Blicu* objavljeno najviše tekstova o nasilju i maloletnicima (n=171, 39,7%), a slede ga *Kurir* (n=128, 53,1%) i *Politika* (n=23, 7,1%).

Grafikon 2 – Broj objavljenih članaka - procentualno

Istraživanjem su obuhvaćeni tekstovi koji se direktno odnose na maloletničko nasilje i nasilje nad maloletnicima, kao i na saobraćajne i druge vrste nesreća u kojima

su deca žrtve. Takođe, u obradu su ušli i tekstovi koji su povezani sa temom koja čini *okosnicu* vesti, a odnose se na osobe ili događaje povezane sa žrtvom.

Primetno je da je *Politika*, u svom *on line* izdanju, objavila značajno manje tekstova o nasilju i maloletnicima od ostalih internet portala dnevnih novina. To se može razumeti kao težnja *Politike*, koja uz *Danas* važi za retke *ozbiljne* dnevne novine, da *ozbiljnost* "dokazuje" objavljivanjem i selekcijom informacija koje zaista imaju značaj za javnost, trudeći se da u opštoj tabloidizaciji medija sačuva standarde i norme na kojima počiva novinarska profesija.

Tabela broj 1 – Vrste nasilja

Vrste nasilja	Dnevne novine					
	Blic		Politika		Kurir	
	Broj	Procenat (%)	Broj	Procenat (%)	Broj	Procenat (%)
Pljačka					1	0,78
Školsko nasilje	8	4,68	3	13,04	5	3,91
Seksualno nasilje	11	6,43			14	10,94
Saobraćajne nesreće	19	11,11			11	8,59
Vršnjačko nasilje	3	1,75	1	4,35	3	2,34
Nesrećni slučajevi	6	3,51			10	7,81
Razbojništvo	1	0,58	2	8,70	2	1,56
Porodično nasilje	4	2,34	1	4,35	1	0,78
Nasilje povezano sa terorizmom	19	11,11	1	4,35	5	3,91
Otmice	5	2,92			7	5,47
Ubistvo	9	5,26			10	7,81
Samoubistvo					1	0,78
Žrtve rata	2	1,17	1	4,35		
Sajber nasilje	2	1,17	3	13,04	1	0,78
Krađa	6	3,51			2	1,56
Pokušaj ubistva	7	4,09			5	3,91
Trafiking	3	1,75			1	0,78
Telesni napad	3	1,75				
Zlostavljanje	2	1,17			4	3,13
Nestanak dece					2	1,56
Imigranti			1	4,35	1	0,78
Sudenja	5	2,92			5	3,91
Pad helikoptera	8	4,68	5	21,74	7	5,47
Otmica devojčice	48	28,07	5	21,74	30	23,44
Total	171	100	23	100	128	100

Iz tabele broj 1. možemo da vidimo koje su sve vrste nasilja nad maloletnicima i maloletničkog nasilja, te saobraćajnih i ostalih nesreća, mediji zabeležili. Generalno gledajući, po frekventnosti, možemo zaključiti da se među navedenim vrstama nasilja izdvaja otmica devojčice (jedan višestruko ponavljani slučaj), saobraćajne nesreće, seksualno nasilje, školsko nasilje, nasilje povezano sa terorizmom (vesti su prenesene iz stranih novina ili agencija). Ovi podaci ne sugerišu zaključak da pobrojane vrste nasilja u najvećoj meri karakterišu maloletničko nasilje i nasilje nad decom, već samo daju osnov za konstataciju da mediji beleže različite vrste nasilja vezanih za maloletnike. Takođe, komparacijom onoga što mediji beleže kao informaciju vezanu za ovu temu, vidimo da oni polažu *ekskluzivno pravo* da usmeravaju našu percepciju o nasilju kao društvenom fenomenu na način na koji oni to žele, selekcijom onoga šta će nam i na koji način predstaviti ili onoga što će izostaviti. U prilog tome su i rezultati istraživanja *Centra za medije i medijska istraživanja*: "Nekoliko veoma medijski eksponiranih slučajeva nasilja dece i nad decom podstaklo je medije da ih smeste u interpretativni okvir koji se može prepoznati kroz najčešću vrstu uopštavanja *o porastu nasilja među decom*. Njegova implicitna pretpostavka je da raste nasilje na svim mestima, da su deca agresivnija nego ikada i da nasilje postaje dominantni oblik ponašanja dece. Opasnost od uopštavanja ove vrste ne leži samo u tome što ono često nije faktografski zasnovano, već i u tome što može da podstakne stanja uznemirenosti, pa čak i elemente moralne panike u zajednici. U takvim

okolnostima u društvu raste spremnost da se traži krivac, raste sklonost ka brzim i efikasnim rešenjima, ali se o problemu retko racionalno razgovara" (*Deca u medijskom ogledalu*, 2012., str. 52)

Kao dobar primer medijske zloupotrebe jednog slučaja u smislu *podgrejavanja* atmosfere straha, u javnosti za bezbednost dece, odnosno stvaranja *moralne panike*, kao i zloupotrebe u tržišnom i u političkom smislu, upravo može poslužiti slučaj *otmice devojčice* koji se odigrao 13.03.2015. Radi se o otmici devojčice koju su mediji u naslovima vesti uporno nazivali – *Otmica male M.* (pod punim imenom), a u čijoj je poteri učestvovao i ministar policije, što je već, samo po sebi, ekskluzivitet *par excellence*. Kao što se iz tabele broj 2 može videti, svi analizirani internet portali dnevnih novina su najviše puta izveštavali o ovom slučaju i na taj rizikovali da u javnosti stvore nerealnu predstavu o stvarnim razmerama i rasprostranjenosti ovog krivičnog dela.

U martu mesecu 2015. godine još jedna tema je zauzela najveći medijski prostor: pad helikoptera kada je stradala jedna maloletna i još šest odraslih osoba. Budući da se, radi o nesreći velikih razmera u kojoj je sedam osoba izgubilo život, uključujući i jednu bebu, kao i da su u sam slučaj bili uključeni visoki vojni i državni zvaničnici, može se reći da je bilo prirodno da ovakav događaj izazove izuzetnu pažnju medija. Kako je vrlo brzo smrt bebe postala tema od drugorazrednog značaja za medije, i slučaj pada helikoptera prešao u političku ravan, u našu analizu uključili smo samo one tekstove o bebi koji se direktno odnose na našu istraživačku temu bez obzira o kojem se obliku novinarskog izražavanja radi (komentari, uvodnik, izjava bebinih roditelja).

Tabela broj 2 – Broj i vrsta rubrike

Rubrike	Dnevne novine					
	Blic		Politika		Kurir	
	Broj	Procenat (%)	Broj	Procenat (%)	Broj	Procenat (%)
Hronika	90	52,63	5	21,74	68	53,13
Srbija	3	1,75	3	13,04	4	3,13
Svet/Planeta	53	30,99	2	8,70	31	24,22
Događaji dana			3	13,04		
Politika	5	2,92	1	4,35	1	0,78
Društvo	13	7,60	4	17,39	13	10,16
Uvodnik			1	4,35		
Reč urednice			1	4,35		
Preko pune linije			1	4,35		
Komentar			1	4,35		
Kolumna			1	4,35		
Beograd	5	2,92			6	4,69
Riznica	1	0,58				
Vojvodina	1	0,58				
Tema dana						
Zabava					5	3,91
Total	171	100	23	100	128	100

Podaci pokazuju da se vesti o nasilju i maloletnicima objavljuju u različitim rubrikama, prema čemu se, takođe, razlikuju analizirani mediji. U *Kuriru* su informacije vezane za slučajeve nasilja koje se odnose na maloletnike najčešće smeštene u rubrici – *Crna hronika* i *Planeta* (vesti prenesene iz stranih medija), u *Blicu* najčešće u – *Hronici* i *Svetu*, dok su u *Politici* ove informacije u najvećem broju slučajeva prezentovane u rubrici *Hronika*.

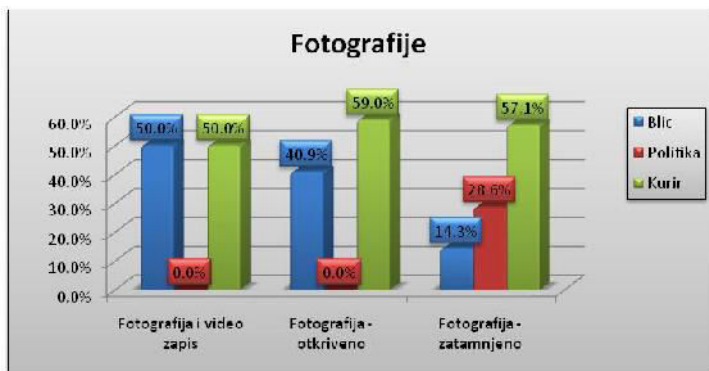
Analizom tekstova pokazalo se da se u rubrikama *Svet*, odnosno *Planeta*, najčešće prenose bizarne vesti i snimci iz stranih medija ili YouTube kanala. U našoj analizi kuriozitet predstavlja vest objavljena u *Kuriru* o pokušaju ubistva i seksualnom zlostavljanju i to u rubrici – *Zabava/Žena* ("Kazna: Devojčica (12) 2 puta pokušala da ubije majku jer joj je oduzela telefon" – *Kurir*, 23.03.2015.; "Stravična priča devojčice: Postala majka sa 13 godina posle silovanja" – *Kurir*, 28.03.2015.). Prezentacija vesti na

ovaj način predstavlja fenomen koji se u literaturi naziva medijsko uokviravanje (framing) i proces je u kome se tema prezentuje iz određenog ugla kako bi publika mogla da izvede zaključak i napravi aluziju na druge teme (Džajls, D., 2011, str. 159). Ovakvim načinom prezentacije vesti i smeštanjem u interpretativni okvir u kome najdrastičnije zlostavljanje predstavlja zabavu i sugerise na prihvatljivo ponašanje, može se doživeti kao ponovno zlostavljanje ili medijsko *doubijanje* žrtve.

Takođe je interesantan podatak da se u rubrici *Svet* i *Planeta* objavljuju vesti o nasilju vezanom za maloletna lica i to najčešće sa fotografijama i otkrivenim identitetom maloletnika. Ove vesti su najčešće agencijske, prenesene iz strane štampe, preuzete sa YouTube kanala i obiluju senzacionalističkim i tabloidnim načinom izveštavanja. Neretko se može steći utisak da se, zbog načina prezentacije vesti, radi o nekoj posebnoj zanimljivosti ili čak zabavnoj vesti.

Iz tabele broj 3 može se videti, da se od svih objavljenih fotografija uz tekst najčešće objavljuju one na kojima se otkriva identitet maloletnika, zatim fotografije koje prate i video zapisi, pa tek onda fotografije na kojima je lice maloletnika zatamnjeno.

Grafikon broj 3 – Upotreba fotografija

Objavljivanje fotografija, kao deo prateće opreme teksta, prisutno je u svim analiziranim novinama, bilo da se na njima prikazuje lik maloletnika, rodbina ili okruženje u kome se dogodilo nasilje. Slični rezultati dobijeni su i u istraživanju *Mediji i nasilje nad decom* koje je sproveo *Udruženje novinara Srbije* 2012. godine. Analiza je pokazala da je osim objavljivanja fotografija u medijima prisutan trend objavljivanja i video zapisa o događaju, koji je često preuzet sa YouTube kanala ili iz stranih izvora.

Prilikom izveštavanja medija o nasilju dolazi i do otkrivanja identiteta maloletne osobe, navođenja punog imena i prezimena, bilo da je žrtva ili počinitac u pitanju. U najvećem procentu to se događa u internet izdanjima *Blica* (57%), zatim *Kurira* (43%), dok u *Politici* nismo zabeležili takav slučaj.

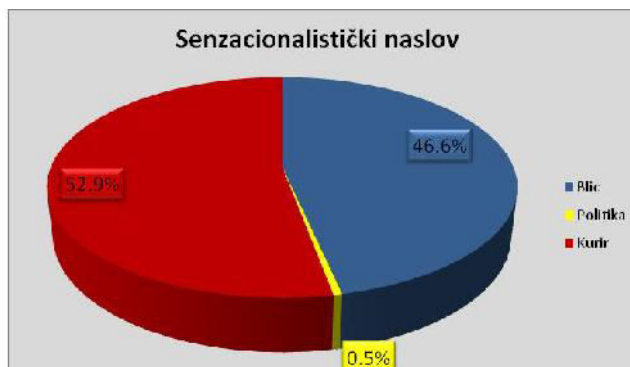
Grafikon broj 4 – Otkrivanje identiteta

SENZACIONALIZAM U IZVEŠTAVANJU

Kao što smo iz prethodnih podataka mogli da naslutimo, mediji u borbi za osvajanje tržišta ili za opstajanje na tržištu, sve češće pribegavaju senzacionalizmu, vulgarnom i tabloidnom načinu izveštavanja o događajima. Senzacionalističko praćenje događaja i pridavanje više važnosti pojedinim zbivanjima nego što su bile potrebe da se informiše javnost. U opštoj klimi "izvrnutih vrednosti" oni pokazuju posebno interesovanje za teme koje se odnose na nesreću, nasilje i kriminal, sve ono što je nekada spadalo u privatni i intimni, sasvim lični deo čovekovog života. Trend, ne samo kod nas, nego i u svetu, je da se vesti iz crne hronike *sele* na naslovne strane dnevnih novina, naročito ako su zasićene bizarnim detaljima. Naši rezultati su pokazali da *Blic* parira *Kuriru* u pogledu senzacionalističkog i tabloidnog načina izveštavanja o deci i nasilju, dok *Politika* poštuje profesionalne i etičke norme.

Grafikon broj 5 – Senzacionalistički naslov

Jedan od čestih izgovora novinara na primedbu o tabloidizaciji i lošem kvalitetu medija je da su mediji odraz želje publike, pa im oni velikodušno izlaze u susret. Da li je baš tako? Treba ipak ponovo pročitati izjavu prvog direktora BBS-a koji kaže (prema: Mek Kvin, D., 2000, str. 257): "Onaj ko se hvali da daje ono što javnost želi, često stvara lažnu i nerealnu potrebu za nižim standardima koje je on sad u stanju da zadovolji."

STUDIJA SLUČAJA

U daljem tekstu analiziran je slučaj za koji možemo reći da predstavlja paradigmu pojave koju nazivamo medijskom komercijalizacijom i eksploatacijom nasilja, pa i smrti ili *medijskim doubijanjem žrtve*. Radi se o izveštavanju internet portala dnevnih novina *Blic*, *Politika* i *Kurir* o saobraćajnoj nesreći u kojoj je maloletna J.Đ. izgubila život.

Prva vest o saobraćajnoj nesreći u kojoj je smrtno stradala maloletna J.Đ. objavljena je na internet portalima *Blica* i *Kurira* 11. marta 2015. godine, dok se u *Politici* nije pisalo o tom događaju.

Blic prvu informaciju o stradanju devojčice objavljuje kao kratku vest uz senzacionalistički naslov (ŠETALA PRUGOM SA SLUŠALICAMA Devoičicu kod Valjeva ubio voz, 11.03.2015. *Blic*). Uz tekst je objavljena i fotografija mesta nesreće pri čemu nije otkriven identitet žrtve (objavljeni su inicijali). Na osnovu ovakve kratke vesti ne bi se moglo predvideti da će ona najednom postati zanimljiva za medijsku zloupotrebu. U *Kuriru*, ista informacija je objavljena kao agencijska vest uz veliki, senzacionalistički naslov (Šetala prugom sa slušalicama: Devoičicu (15) iz Valjeva pregazio voz na pruzi Beograd – Bar, *Kurir*, 11.03.2015.) Objavljena je i velika fotografija devojčice preuzeta sa njenog Facebook profila ispod koje je navedeno njeno puno ime i prezime uz komentar "strašna smrt". Takođe, u antrfileu je otkriven identitet devojčice iako je u samoj vesti, budući da je preuzeta od agencije *Tanjug*, identitet devojčice zaštićen. Verovatno je sama okolnost pod kojom je maloletnica stradala, budući da je u momentu nesreće nosila slušalice, medijima bila *okidač* da od ove vesti naprave medijsku senzaciju i nastave sa *doubijanjem žrtve*. U on line izdanju *Politike* ova vest nije objavljena.

Narednog dana dnevne novine *Blic* i *Kurir* nastavile su da izveštavaju o ovoj nesreći, ovoga puta sa mnogo dužim i "sadržajnijim" tekstovima. Ova informacija se nije mogla naći u online Politikinom izdanju. Novinar *Blica* je u dužem članku, gradeći narativ na tabloidan i senzacionalistički način, ali tako da emocionalno angažuje čitaoce, opisao sve pojedinosti zbog kojih je došlo do nesreće, navodeći i izjave devojčicinih prijatelja i profesora. Uz neprimeren naslov "TRAGEDIJA Od slušalica nije čula voz: Obožavala je muziku, pevala je i plesala po ceo dan" (*Blic*, 12.03.2015.) i otkrivanje identiteta žrtve, *Blic* je objavio tri veće fotografije od kojih jedna prikazuje mesto nesreće, druga školske drugove na komemoraciji i treća žrtvu – na fotografiji preuzetoj sa Facebook-a. Oprema drugog teksta o nastradaloj devojčici, objavljenog u *Kuriru*, sastoji se od naslova "PREČICOM U SMRT: J. (puno ime devojčice, *prim.aut.*) (15) zbog slušalica nije čula voz koji je proradio posle godinu dana", nadnaslova "Stravična nesreća kod Valjeva", podnaslova "Petnaestogodišnja J.Đ. (puno ime i prezime devojčice, *prim.aut.*), učenica prvog razreda Poljoprivredne škole, poginula kada je prelazila prugu" i antrfilea u kome se opisuje još jedna saobraćajna nesreća. U samom tekstu, koji nije dug, ali je znakovito ispresecan podnaslovima, opisuje se događaj i navode izvori koji na veoma bizaran način govore o nesreći.

Sledeći tekst objavljen u *Blicu* o nesreći koja se dogodila na pruzi, objavljen je uz naslov "J. (navedeno puno ime, *prim. aut.*) osmeh sada je među zvezdama" sa željom da se mobiliše publika na temelju saosećanja sa porodicom žrtve. Suštinski, članak ne donosi nikakve nove detalje, već predstavlja skoro ponovljen narativ od prethodnog dana, uz nekoliko novih detalja koje su novinari dobili od izjava devojčicinih prijatelja i trenera. Tekst je opremljen istim fotografijama kao i prethodnog dana, s tim što na onoj na kojoj je portret stradale devojčice piše: "J.Đ. (puno ime i prezime, *prim. aut.*) nije čula da joj se približava voz" (*Blic*, 13.03.2015.). Treći tekst o ovom slučaju, u *Kuriru*, objavljen je pod naslovom "SMRT DEVOJKE NA PRUZI: J. (je išla pravo na voz, nije ga ni videla ni čula, nadnaslovom "Zla sudbina: stravična smrt srednjoškolke iz Valjeva" i podnaslovom "J.Đ. (puno ime i prezime devojčice, *prim.aut.*) slušala muziku i spuštene glave kretala se po pruzi Beograd-Bar, pravo u susret lokomotivi koja ju je pregazila" !"(Kurir, 13.03.2015.). Od ostale opreme teksta izdvaja se fotografija srednje veličine preuzeta sa njenog Facebook profila, velika fotografija u boji na kojoj se vidi pokušaj rekonstrukcije događaja i antrfile čija je tema ponovno otvaranje pruge. Sam tekst je pisan izrazito senzacionalistički uz upadljivo odsustvo empatije, pa se u tom ključu mogu i razumeti podnaslovi iz teksta koji glase: "Raskomadano telo" i "Rekla si mi da me voliš" (Kurir, 13.03.2015.).

Ovakva vrsta medijske pažnje i nepriličnosti u cilju podizanja tiraža ukazuje na ozbiljan problem ugrožavanja ljudskog dostojanstva i prava. Intenzivno izveštavanje u *Blicu* i *Kuriru*, u ovom slučaju nesrećnog događaja, uz senzacionalističke naslove, podatke o žrtvi i njenoj porodici i fotografije uplakanih maloletnika sa komemoracije služi jedino zadovoljavanju znatiželje dela javnosti o tuđem bolu i tragediji. A veličine fotografija i naslovi pojačavaju senzacionalistički pristup prikazu događaja. Što su naslovi ubitačniji, što je više tragova krvi na fotografijama i više suza na sahranama to je za tabloide "bolja priča". I kada su u takvim napisima novinari "naklonjeni" žrtvi oni je povređuju a porodici nanose dodatne patnje.

Nakon tri dana izveštavanja medija o ovom događaju, interesovanje za njega naglo opada, kao i interesovanje publike. Tome svedoči i broj komentara čitalaca koji se trećeg dana naglo smanjuju. Tako prvog dana, kada je vest objavljena u *Blicu*, ispod teksta se našlo 60 komentara, drugog dana 190, a trećeg 1. U *Kuriru*, prvog dana 36, drugog dana 37, a trećeg 18. Možda, razlog prestanka eksploatacije ove teme treba tražiti u narednom događaju koji je smenio prethodni jer je za medije imao daleko veći komercijalni "potencijal" budući da je u sebi nosio i političku dimenziju. Znano je da su medijski sadržaji u razmatranju različitih društvenih problema, kriminaliteta posebno, podložni političkim uticajima.

ZAKLJUČAK

Na osnovu analize tekstova može se zaključiti da maloletničko nasilje, nasilje nad maloletnicima, kao i sve vrste nesreća i nedaća kojima su izložena deca i maloletnici, jesu privlačna tema za medije, naročito slučajevi koji obiluju bizarnim detaljima ili koji mogu biti stavljani u funkciju politike. Mediji u senzacionalizaciji nasilja vide mogućnost poboljšanja svoje pozicije na tržištu, što postaje veoma opasan fenomen ukoliko na to izostaje reakcija društva. Jasno je, da je ovaj tekst suviše skroman pokušaj analize medijskih tekstova o maloletnicima (žrtvama i počiniocima), i po uzorku slučajeva i novina. On nije više od malog skretanja pažnje stručno-naučnoj javnosti na novinarske, medijske surove zloupotrebe koje doubijaju žrtve nasilja.

Zarad profita i opstanka na tržištu agresivni marketing pojedinih medija i komercijalizacija tragedija i smrti ne poštuje ni zakone ni novinarske kodekse (krši se: privatnost maloletnika i porodice, zloupotrebljavaju osećanja porodice žrtve i neznanje i dobronamernost sagovornika). Profesionalna i etička kriza medijskog izveštavanja (senzacionalističkog sadržaja, prepuna nasilnih detalja počinjenog dela i "sadizma jezika"...) pored žrtava i njihovih bližnjih mogu uznemiriti i širu javnost.

Može se reći da su on line dnevni listovi *Kurir i Blic* na senzacionalistički način pratili događaje maloletnika i nasilja, "odabranim" događajima su posvećivali veću pažnju nego što je za javnost potrebna i time pokazali nesaosećajnost prema žrtvama nasilja potvrđujući da ne razmišljaju o negativnim posledicama svog izveštavanja. Navedeno se ne odnosi na *Politiku* jer je ona izveštavala u skladu sa pravilima struke.

LITERATURA

1. Čupić, Č. (2010). *Medijska etika i medijski linč*. Beograd: Čigoja štampa.
2. Ćirić, J., (2009). *Tužioc i žrtve*, Beograd: Institut za uporedno pravo i "Mladi pravnici Srbije".
3. *Deca u medijskom ogledalu: Predstave o deci u informativnim medijima u Srbiji*. (2012). Centar za medije i medijska istraživanja. UNICEF. Dostupno na: http://www.unicef.org/serbia/FINAL_Deca_u_medijskom_ogledalu%282%29.pdf pristupljeno 17.03.2015.
4. Džajls, D. (2011). *Psihologija medija*. Beograd: Clio
5. Foley, M., Hayes, N. and O'Neill, B. (2007). *Children's Rights and Journalism Practice: A Rights-Based Perspective*. UNICEF: Dublin Institute of Technology. Dostupno na: <http://arrow.dit.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1026&context=cseroth> Pristupljeno: 18.03.2015.
6. Ignjatović, Đ., Simeunović-Patić, B., (2011). *Viktimologija*, Pravni fakultet univerziteta u Beogradu, biblioteka CRIMEN.
7. Jugović, A., (2014). *Zapisi iz anomalije*, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
8. Kodeks novinara Srbije. (2008). Dostupno na: <http://www.nuns.rs/codex/ethical-code.html> Pristupljeno: 03.05.2015.
9. *Konvencija o pravima deteta*, ("Službeni list SFRJ Međunarodni ugovori", br.15/90)
10. Litt, E. (2012). *Knock, Knock. Who's There? The Imagined Audience*. Journal of Broadcasting & Electronic Media. Vol.56, No 3. 330-345. Dostupno na: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/08838151.2012.705195> Pristupljeno: 18.03.2015.
11. *Mediji i nasilje nad decom: Analiza izveštavanja štampanih i elektronskih medija*. (2012). Udruženje novinara Srbije. UNICEF. Dostupno na: <http://www.uns.org.rs/> pristupljeno: 17.03.2015.
12. Mek Kvin, D. (2000). *Televizija*: Clio
13. Nikolić – Ristanović, V., (1989). *Žene žrtve*, Beograd: Naučna knjiga.
14. Nikolić-Ristanović, V., (2014). Između ideologije i na dokazima zasnovanih društvenih odgovora na maloletničku delinkvenciju u: Maloletnička delinkvencija u svetu I Srbiji –trendovi I društveni odgovori ur. Nikolić-Ristanović, V., Stevković, Lj., Beograd, "Prometej".
15. Simonović – Hiber, I., (2009). *Okviri viktimologije*, Beograd: Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu.
16. Stevanović, I., (2008). Zaštita prava deteta na privatnost u krivičnom postupku i medijsko izveštavanje, *Temida*, br. 2, str.49-60.
17. Stevković, Lj., (2014). Obim, struktura i dinamika maloletničkog kriminaliteta u svetu I Srbiji, u: Maloletnička delinkvencija u svetu I Srbiji –trendovi i društveni odgovori ur. Nikolić-Ristanović, V., Stevković, Lj., Beograd, "Prometej".
18. *Zakon o javnom informisanju i medijima*, ("Sl. Glasnik RS", br.83/2014).
19. *Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, "Službeni glasnik RS" br.85/2005.

Branislava Knežić, PhD, Research Associate
Hajdana Glomazić, PhD, Research Associate
Institute of Criminological & Sociological Research, Belgrade

MEDIA ANNIHILATION OF VICTIMS

The subject of our research is the way media treats underage victims, whereby by the word 'victims' we refer both to minors which are subject to violence and minors who have committed criminal offenses. We have started with the assumption that media reports on violence and minors in a sensationalist way, allowing them further harm. The aim of this research is to analyze texts in online editions of daily newspapers to determine whether, when reporting on violence and minors, media respect the ethical norms and the right to privacy of minors. The results have shown that there are differences among the media in reporting on this topic. However, they also suggest that the journalistic practice has led to establishing and stabilizing certain patterns of behavior in media that are not quite in accordance with current professional standards, legal requirements and ethical norms.

KEY WORDS: minor victims / media reporting on violence / the journalist's code / the right to privacy / sensationalism